

POLİTİK İSTİKRARIN/İSTİKRARSIZLIĞIN EKONOMİK BÜYÜME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: DÜNYANIN EN BÜYÜK İLK YIRMİ EKONOMİSİ ÜZERİNDE BİR UYGULAMA (1996-2015)

Yrd. Doç. Dr. Ömer YALÇINKAYA*

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İİBF, (oyalcinkaya@agri.edu.tr)

Prof. Dr. Vedat KAYA

Erzurum Teknik Üniversitesi, İİBF, (vkaya@erzurum.edu.tr)

ÖZET

Bu çalışmada, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri farklı politik rejim tiplerine sahip dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi üzerinde 1996-2015 dönemi için panel veri analiziyle incelenmektedir. Çalışmada, ekonomik açıdan gelişmiş G-12 ve gelişmekte olan G-8 ülkeleri olarak gruplandırılan bu 20 ekonominin gelişmişlik düzeylerinin farklılaşmasında politik istikrarın/istikrarsızlığın etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma sonucunda, inceleme döneminde G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrar/istikrarsızlık endeksinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin sırasıyla pozitif/negatif yönlü ve istatistikî açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, çalışmada G-12 ve G-8 grubundaki ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin farklılaşmasında fiziksel-beşeri sermaye birikiminin ve dış dünyayla bütünleşme derecelerine kıyasla politik açıdan sırasıyla istikrarlı ve istikrarsız bir yapıya sahip olmalarının nispeten daha fazla etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Büyüme, Politik İstikrar/İstikrarsızlık Endeksi, En Büyük İlk 20 Ekonomi, Yeni Nesil Panel Veri Analizi.

THE EFFECTS OF POLITICAL STABILITY/UNSTABILITY ON ECONOMIC GROWTH: AN APPLICATION ON THE WORLD'S LARGEST FIRST TWENTY ECONOMIES (1996-2015)

ABSTRACT

In this study, the effects of political stability/unstability on economic growth are examined by analyzing panel data for the period of 1996-2015 on the world's largest first twenty economies which have different political regime types. In the study, it is aimed to assess the effects of political stability/instability in the differentiation of the development levels of these 20 economies, grouped as economically developed G-12 and developing G-8 countries. As a result of the study, it was determined that the effects of the political stability/instability index on economic growth in the G-12 and G-8 groups were respectively positive/negative direction and statistically significant in the review period. At the same time, it has been found that the fact that the study has respectively a stable and unstable structure in terms of politics in comparison with the accumulation of physical-human capital the degree of integration with the outside world in the differentiation of the development levels of the countries in the G-12 and G-8 groups is relatively more effective.

Keywords: Sustainable Growth, Political Stability/Instability Index, Largest First Twenty Economies, New Generation Panel Data Analysis.

* Sorumlu Yazar.

1. Giriş

Ekonomik büyüme kavramı, iktisadi düşüncenin evriminde ve birbirini izleyen iktisadi ekollerin her birinde önemli bir yer tutmuş ve iktisadi hayatın hemen her döneminde en çok tartışılan ve araştırılan konuları arasında yer almıştır. Bu doğrultuda tarihi süreç içerisinde birbiri ardına ortaya konulan iktisadi büyüme teorileri, ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelişmişlik/gelir düzeyi farklılıklarını içinde bulunan dönemin koşulları altında açıklamaya çalışmışlardır. Uzun vadeli ve üretim kapasitesindeki artışlarla ilgili bir kavram olan ekonomik büyüme, ekonominin kurumsal yapısı veri alındığında birey başına düşen üretim faktörlerinin fiziki miktarlarının artması ve/veya ortalama verimliliklerinin yükselmesi gibi temelde iki etkenle meydana gelmektedir. Ekonomik büyümenin ve ülkeler arasındaki büyüme farklılıklarının nedenlerini açıklamaya yönelik olarak geliştirilen geleneksel (Klasik, Keynesyen ve Neo-Klasik) büyüme teorilerinde, ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olarak genelde bu iki etken üzerinde durulmakta ve ekonominin kurumsal yapısında meydana gelen gelişmeler dikkate alınmamaktadır.

Bu yönüyle, ekonomik büyüme sürecini salt iktisadi faktörlerle açıklamaya çalışan Klasik ve Keynesyen büyüme teorilerinin ülkeler arasındaki gelir düzeyi farklılıklarını açıklamakta yetersiz kalması; teknolojinin dışsal-sabit olarak kabul edildiği Neo-Klasik büyüme modellerinin öngörülerinin de gerçekleşmemesi, literatürde modern büyüme teorilerinin ortaya çıkmasına ortam hazırlamıştır. İçsel büyüme modelleri olarak da adlandırılan büyüme teorileriyle birlikte ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelir düzeyi farklılıkları iktisadi faktörlerin yanı sıra iktisadi olmayan faktörlerle de açıklanmaya çalışılmaktadır (Berber, 2011:143). İçsel büyüme teorileriyle literatürde ağırlığı giderek artan kuramsal ve ampirik çalışmalarda, fiziki-beşeri sermaye birikimi, teknoloji düzeyi, demografik ve kültürel etkenler, gelir dağılımı, kurumsal yapı vb. iktisadi ve iktisadi olmayan bir dizi faktör ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelir düzeyi farklılıklarının temel açıklayıcıları olarak ele alınmaktadır. Böylelikle, kullandıkları açıklayıcı değişkenler itibariyle giderek zenginleşen modern iktisadi büyüme teorilerinin, ülkeler arasındaki söz konusu farklılıkları açıklamakta çok disiplinli bir araştırma eğilimi içerisine girdiği görülmektedir (Küçükler, 2003:6-8).

Bu kapsamda, ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelir düzeyi farklılıklarını kurumsal yapı faktörleriyle açıklamaya çalışan kuramsal ve ampirik öncü çalışmalarda açıklayıcı değişken olarak genellikle politik rejim tipinin kullanıldığı görülmektedir. Bunun temel nedenleri arasında ekonomik büyüme süreci üzerinde güçlü nitelikteki kurumsal yapıların etkili olduğunun düşünülmesi ve güçlü nitelikteki kurumsal yapıların da ancak demokratik rejimlerle sağlanabileceğinin öngörülmesi yer almaktadır. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerde demokratik rejimlerin, gelişmekte olan ülkelerde ise demokrasi dışı rejimlerin bulunması ve/veya demokrasi kültürünün yeterince yerleşememesi, politik rejim tipinin ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir faktör olarak görülmesinin diğer nedenleri arasında sayılmaktadır (Telatar, 2003:73-74).

Ancak, süreç içerisinde gerek teorik gerekse ampirik düzeyde yapılan çalışmalarda politik rejim tipinin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri konusunda kesin bir kanyaya varılamadığı görülmektedir (Gurgul & Lach, 2012:6). Bu durum, kurumsal yapıyı temsilen kullanılan açıklayıcı değişkenlerin belirlenmesinde yeni arayışları ortaya çıkarmakta ve politik

rejim tipinden ziyade mevcut politik rejimdeki istikrarlılığın ekonomik büyüme üzerinde daha önemli bir etkiye sahip olabileceğini düşündürmektedir. Zira politik istikrar, ekonomik büyümenin gerektirdiği belirlilik ortamını sağlayarak, iktisadi karar birimlerinin geleceği tahmin edebilme yeteneklerinin gelişmesine ve uzun vadeli-kalıcı ekonomik faaliyetlere yönelmelerine katkıda bulunmaktadır (Şanlısoy & Kök, 2010:102). Bu yönüyle, politik istikrar mal ve para piyasalarındaki yatırım hacmini/etkinliğini artırmakta, ekonomik büyümenin sağlanması ve özellikle sürdürülebilir kılınması için gerekli stabil ortamı sağlamaktadır. Buna karşılık, politik istikrarsızlık geleceğin öngörülmesi noktasında zaten var olan belirsizliği daha da derinleştirmekte, mal ve para piyasalarındaki yatırım hacmini/etkinliğini azaltarak ekonomik büyümenin sürdürülebilir kılınmasını engellemektedir.

Bu ilişkinin perde arkasında ise birbirini tamamlayan iki etken bulunmaktadır. İlk olarak, politik istikrarsızlık politika yapıcılarının ufkunu daraltmakta ve optimal olmayan makroekonomik politikaları uygulamalarına neden olmaktadır. İkinci olarak, politik istikrarsızlık para ve maliye otoritelerinin görüş mesafesini kısaltarak, uzun vadeli etkileri olmayan kararları almalarına yol açmaktadır (Aisen & Veiga, 2011:3). Bu durum, politika kararlarının sıklıkla değişime uğramasıyla ve volatilitenin yüksekliğiyle büyük ölçüde ilişkili olmakta ve sadece siyasi karar alıcılar için değil, piyasadaki diğer tüm aktörler açısından geçerli olmaktadır. Nitekim mal ve para piyasalarındaki bütün aktörler, istikrarsızlık durumunun hüküm sürdüğü bir ortamda sağlıklı öngörüler yapamamakta ve riskten kaçınma psikolojisiyle kısıtlı hareket etmektedirler (Karahan & Karagöl, 2014:1).

Tüm bunlar bir yandan politik istikrarı ileri demokrasiden mutlak otokrasiye kadar bütün politik rejimlerde sağlanması gereken bir özellik haline getirmekte diğer yandan da politik istikrarın/istikrarsızlığın ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelişmişlik/gelir düzeyi farklılıklarını açıklamakta önemli bir faktör olabileceğini düşündürmektedir (Carmignani, 2003:1-54). Bu çalışmada, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri farklı politik rejim tiplerine sahip ve ekonomik açıdan (nominal Gayri Safi Yurtiçi Hasıla değerlerine göre) dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi üzerinde 1996-2015 dönemi için ampirik olarak analiz edilmektedir. Bu genel amacın yanında çalışmada, ekonomik açıdan gelişmişlik düzeylerine göre gelişmiş G-12 ve gelişmekte olan G-8 ülkeleri olarak gruplandırılan bu 20 ekonominin uzun dönemli ekonomik büyüme performanslarının ve gelişmişlik düzeylerinin farklılaşmasında politik istikrarın/istikrarsızlığın etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle çalışmada ulaşılan sonuçların, politik istikrar/istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri konu edinen literatüre kullanılan kapsamlı politika değişkeni ve seçilen ülke grubu itibarıyla katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Bu kapsamda giriş takiben ikinci bölümde, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerine ilişkin teorik tartışmalar ile ampirik literatür ana hatlarıyla özetlenmekte ve çalışmanın literatürdeki konumu açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan veri seti tanıtarak çalışmanın metodolojisi kısaca açıklanmakta ve politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkileri ampirik açıdan araştırılmaktadır. Çalışma genel değerlendirmelerin bulunduğu dördüncü ve sonuç bölümüyle tamamlanmaktadır.

2. Teorik Çerçeve ve Ampirik Literatür

Teorik yazında politik istikrarsızlık, özel karar birimlerinin ve/veya politika yapıcılarının karar alma sürecindeki mevcut bilgi setini azaltan ve zaman ufkunu daraltan bir kısıt olarak tanımlanmaktadır (Cangir, 2012:62). Bu tanımlamaya bağlı olarak politik istikrarsızlığın çeşitli şekilleri ve dereceleri bulunmaktadır. Bunları bir uçtan diğerine; savaşlar, devrimler, darbeler, suikastlar, hükümetlerin düşürülmesi ve değiştirilme sıklığı vb. şeklinde geniş bir aralıkta sıralamak mümkün olmaktadır. Politik istikrarsızlık kapsamında değerlendirilen bu türden olayların ortak özelliği arasında kurumların (devletin şekli ve yasal sistem) ve politika yapıcılarının (parlamento ve hükümet) ekonomik ortam üzerinde yarattıkları belirsizlik yer almaktadır (Carmignani, 2003:1-2).

Bu kapsamda, politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkileri de temelde geleceğe yönelik belirsizliği daha fazla artırmasından kaynaklanmakta ve farklı kanallardan ortaya çıkabilmektedir. Politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerinin önemli ilk kanalı üretim ve yatırım üzerinden ikinci kanalı ise kamu bütçesi ve borçları üzerinden hissedilmektedir (Karahan & Karagöl, 2014:2). Birbirleriyle ilintili olan bu iki kanalın ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkileri şu şekilde işlemektedir. Politik istikrarsızlık, ekonominin risk primini yükselterek borçlanmanın ortalama vadesini kısaltmakta, faiz oranlarını ve dolayısıyla maliyetini artırmaktadır. Bu durum, bir yandan kamu bütçesinden verimli yatırımlar yerine borç ödemelerine ayrılan payların artmasına neden olmakta, diğer yandan da özel sektör kredi maliyetlerini yükselterek, özel sektör yatırımları üzerinde bir dışlama etkisi meydana getirmektedir. Tüm bunlar, kamu-özel kesim yatırımlarından beklenen getirileri de azaltmakta, yatırımların düşmesine ve ekonomik büyümenin potansiyelinin altında gerçekleşmesine neden olmaktadır. Ekonomik büyümenin potansiyelinin altında gerçekleşmesi ise izleyen dönemde kamu vergi gelirlerinin azalmasına ve yüksek oranlı bütçe açıklarının daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Kamu harcamalarının finansman sorununu ortaya çıkaran bu durum, yüksek maliyetli kamu borçlanmasındaki artışları beraberinde getirmekte ve yukarıda açıklanan mekanizmaları yeniden işleterek, potansiyelinin altında kalan ekonomik büyümenin daha da yavaşlanmasına ortam hazırlamaktadır (Şanlısoy, 2010:199-200).

Politik istikrarsızlık, iktidardaki mevcut politikacıların geleceğe yönelik beklentilerinde belirsizlik meydana getirerek uygulayıcıları ekonomi politikalarını etkilemektedir. Şöyle ki gelecek dönemde yeniden iktidar olup olamayacaklarını mutlak bir şekilde öngöremeyen iktidar saikleri, mevcut dönemlerinde daha fazla rant kollama arayışına girebilmekte ve tekrar seçilebilmek amacıyla popülist politikalara yönelebilmektedirler. Kamu bütçesinin uzun vadeli yatırımlardan ziyade kısa vadeli tüketim harcamalarına yönelik tahsis edildiği böyle bir ortamda, kamu yatırımları etkin olmayan bir şekilde kullanılmakta ve sınırlı kaynaklar verimsiz alanlara aktarılmaktadır. Bu durum, ekonomide mevcut olan belirsizliğin daha da artmasına yol açmakta ve ekonomik büyümeyi potansiyelinin altında bırakmaktadır (Arslan, 2010:74).

Politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde etkili olduğu kanallardan bir diğeri sermaye girişi ve çıkışıyla ilgili olmaktadır. Politik istikrarsızlık, finansal-mali sermayenin yurtiçine girişini engellemekte ve/veya yurtdışına çıkışına neden olmaktadır (Lensink vd., 2000:87). Politik istikrarsızlığın yol açtığı belirsizlik ortamında risk almak istemeyen yerli yatırımcılar, yatırım kararlarını erteleyebilmekte ve hatta yurtdışında yatırım yapma alternatifine

yönelip ekonomiden çıkabilmektedir. Keza güvenilirlik arayan yabancı yatırımcılar da belirsizlik durumunda ekonomiyi terk edebilmekte veya tercih etmemektedirler (Karahan & Karagöl, 2014:2). Bu durum, ekonomideki işlem maliyetlerini artırarak ekonomik etkinliğin azalmasına yol açmakta ve ekonomik büyümenin potansiyelini sınırlamaktadır.

Bu bağlamda, politik rejim tipindeki istikrarlılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini farklı gelişmişlik ve gelir düzeyindeki 169 ülke için 1960-2004 döneminde inceleyen ampirik çalışmalarda, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu/olumsuz etkileri teyit edilmektedir (Aisen & Veiga, 2013:151-67). Diğer bir deyişle, politik rejim tipindeki istikrarlılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştıran ampirik çalışmalarda, politik istikrar/istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasında teorik çerçevede geçerli olan ilişkileri doğrulayıcı nitelikte sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Bu bakımdan literatürde, politik istikrarlılığın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştıran teorik yaklaşımların çıkarımları ile ampirik çalışmaların sonuçlarının birbirleriyle bir tamamlayıcılık ilişkisi içerisinde oldukları anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, literatürde politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştıran öncü çalışmaların, iktisadi büyüme teorilerinin evrimiyle paralel olarak özellikle 1990'lı yıllardan itibaren gelişme gösterdiği görülmektedir. Bu durumun oluşmasında, politik istikrarın/istikrarsızlığın tanımlanması ve ölçülmesindeki güçlüklerin yanı sıra politik istikrarı/istikrarsızlığı temsilen kullanılan göstergelerin güvenilir kaynaklardan temin edilebilmesindeki kısıtların da etkili olduğu belirtilmektedir. İlgili literatür incelendiğinde ampirik düzeyde yapılan çalışmalarda, politik istikrarı/istikrarsızlığı temsilen; savaşlar (sınır-sivil), devrimler, darbeler, suikastlar, grevler, anayasa değişiklikleri, politik kutuplaşma, koalisyon hükümetleri, hükümet karşıtı gösteriler, hükümetlerin düşürülmesi ve değiştirilme sıklığı vb. şeklindeki yazarlar tarafından türetilen bağımsız göstergelerin¹ ya da çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından derlenen endeks şeklindeki göstergelerin² kullanıldığı görülmektedir. Çeşitli ülkeler ve ülke grupları üzerinde ağırlıklı olarak yatay kesit ve panel veri analizi kullanılarak yapılan çalışmalarda, politik istikrarlılığı/istikrarsızlığı temsilen kullanılan farklı nitelikteki değişkenlerin ekonomik büyüme üzerinde sırasıyla pozitif/negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. (Kormendi & Meguire (1985), Landau (1986), Barro (1991), Murphy vd., (1991), Fosu (1992), Alesina & Rodrik (1994), Mauro (1995), Knack & Keefer (1995), Alesina vd., (1996), Chen & Feng (1996), Alesina & Perotti (1996), Perotti (1996), Isham vd., (1997), Benhabib & Spiegel (1997), Easterly & Levine (1997), Devereux & Wen (1997), Gyimah-Brempong & Camacho (1998), Collier (1999), Asteriou & Price (2001), Carmignani (2001), Berthelemy vd., (2002), Ghate vd., (2003), Carmignani (2003), Bildirici

1 Bu kapsamdaki çalışmalar için bakınız: (Kormendi & Meguire (1985), Landau (1986), Barro (1991), Grilli vd., (1991), Easterly & Rebelo (1993), Easterly vd., (1993), Barro & Lee (1993), Barro & Lee (1994), Alesina & Perotti (1996), Perotti (1996), Chen & Feng (1996), Alesina vd., (1996), Isham vd., (1997), Sala-i Martin (1997), Benhabib & Spiegel (1997), Carmignani (2001), Asteriou & Price (2001), Berthelemy vd., (2002), Seonjou & Meernik (2005), Younis vd., (2008), Jong-A-Pin (2009), Aisen & Veiga (2011), Gurgul & Lach (2012), Jaouadi vd., (2014)). Bu türden olayların meydana gelme sıklığıyla politik istikrar/istikrarsızlık arasında sırasıyla ters ve doğru yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu göstergeler hakkında kapsamlı bilgi için bakınız: (Abdiweli, M. Ali, 2001: 103-104).

2 Bu kapsamdaki çalışmalar için bakınız: (Mauro (1995), Knack & Keefer (1995), Bildirici (2004), Aisen & Veiga (2011), Gür & Akbulut (2012), Aisen & Veiga (2013), Bashir & Xu (2014), Parlakyıldız (2015), Okafor (2015), Uddin & Masih (2016).

(2004), Seonjou & Meernik (2005), Younis vd., (2008), Jong-A-Pin (2009), Aisen & Veiga (2011), Gurgul & Lach (2012), Gür & Akbulut (2012), Aisen & Veiga (2013), Jaouadi vd., (2014), Bashir & Xu (2014), Parlakyıldız (2015), Okafor (2015), Uddin & Masih (2016)). Bununla birlikte literatür incelendiğinde, politik istikrarı/istikrarsızlığı temsilen kullanılan farklı nitelikteki değişkenlerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif veya negatif ancak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır.(Landau (1986), Grilli vd., (1991), Barro & Lee (1993), Easterly & Rebelo (1993), Easterly vd., (1993), Barro & Lee (1994), Knack & Keefer (1995), Sala-i Martin (1997), Jaouadi vd., (2014)). İlgili literatür bir bütün olarak değerlendirildiğinde, politik istikrarı/istikrarsızlığı temsilen kullanılan farklı nitelikteki değişkenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştıran ampirik çalışmaların büyük bir bölümünde kapsanan ülke gruplarındaki ekonomilerin gelişmişlik ve/veya gelir düzeyi farklılıklarının dikkate alınmadan modellendiği görülmektedir. Bu çalışmada ise literatür taramasının ardından, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri farklı politik göstergelerden endeks şeklinde türetilen politika değişkeni kullanılarak ve dünyanın en büyük 20 ekonomisinin gelişmişlik düzeyi farklılıkları dikkate alınarak incelenmektedir. Bu yönüyle, çalışmadan elde edilen bulguların bu konudaki literatürün gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. Araştırmanın Verileri, Metodolojisi ve Bulguları

Çalışmanın bu bölümünde, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri farklı politik rejim tiplerine sahip olan ve ekonomik açıdan dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi arasında gösterilen ülkeleri üzerinde 1996-2015 dönemi için panel veri analizi metodolojisiyle ampirik olarak incelenmektedir.³ Bununla birlikte çalışmada, dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisinde politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenirken tutarlı sonuçların elde edilebilmesi ve sonuçlar üzerinden karşılaştırma yapılabilmesi için söz konusu bu 20 ekonomi gelişmişlik seviyelerine göre gelişmiş G-12 ve gelişmekte olan G-8 ülkeleri olarak analizlerde içerilmişlerdir.⁴

Bu açıdan çalışmada, G-12 ve G-8 gruplarındaki ülkelerin uzun vadeli ekonomik büyüme performanslarının ve ekonomik açıdan gelişmişlik düzeylerinin farklılaşmasında politik istikrarın/istikrarsızlığın etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme (Reel Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla-GSYİH) üzerindeki etkilerini tespit etmek üzere tahmin edilecek modellerde yer alan değişkenler Tablo 1’de sunulmaktadır.

3 Dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisinin belirlenmesinde Dünya Bankasının 2015 yılı nominal GSYİH (USD) değerlerini kullanarak yaptığı sınıflandırma referans alınmıştır. Çalışmada kapsanan ülke grubunun seçilmesinde, ilgili ülkelerin dünya üzerindeki farklı kıtalarda yer almaları, politik rejim tipi olarak farklı yönetim türlerini benimsemeleri ve ekonomik açıdan farklı gelişmişlik ve gelir düzeylerinde bulunmaları etkili olmuştur.

4 Çalışmada dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi için böyle bir gruplandırılmaya gidilmesinde, uluslararası arenada G-12 grubundaki ülkelerin gelişmiş ülke ekonomileri olarak, G-8 grubundaki ülkelerin ise hızla gelişmekte olan yükselen piyasa ekonomileri olarak kabul edilmesi ve ekonomik açıdan daha homojen gruplar üzerinde çalışılması amacı da etkin olmuştur. G-12 grubundaki gelişmiş ülkeler: ABD, Almanya, Avustralya, Fransa, Güney Kore, Hollanda, İngiltere, İspanya, İsviçre, İtalya, Japonya ve Kanada, G-8 grubundaki gelişmekte olan ülkeler ise, Brezilya, Çin Halk Cumhuriyeti, Endonezya, Hindistan, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan ve Türkiye şeklindedir.

Tablo 1: Modellerde Kullanılan Değişkenlerin Tanımlanması⁵

Örneklem Dönemi: 1996-2015		
Değişkenler Kısaltması	Değişkenlerin Tanımlanması	Verilerin Kaynağı
PCGDP	Kişi Başına Düşen Reel GSYİH 2010 (USD)	World Bank (WB) (World Development Indicators).
GFCF	Reel Sabit Sermaye Yatırımları 2010 (USD)	
XM	Dışa Açıklık Oranı 2010 (USD)	
EL	İstihdam Edilen İşgücü	The Conference Board (Total Economy Database).
EE	Eğitim Endeksi	Penn World Table (Version 9.0).
PSE	Politik İstikrar/İstikrarsızlık Endeksi	World Bank (WB) (Worldwide Governance Indicators).

Not: Tabloda tanımlı PCGDP, GFCF, XM, EL ve EE değişkenleri ilgili dönem aralığındaki yıllık büyüme hızı rakamlarıyla, PSE değişkeni ise düzey değerleriyle analizlerde kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri G-12 ve G-8 gruplarındaki ülkelerin zaman serisi verileri kullanıldığından panel veri analiziyle incelenmekte ve değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin yönünün/büyüklüğünün tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkilerini incelemek üzere fiziksel-beşeri sermaye birikimi ve dışa açıklık oranı kontrol değişkenleriyle birlikte G-12 ve G-8 grupları için ayrı ayrı tahmin edilecek ekonometrik model eşitlik 1'de gösterilmektedir.⁶

- GFCF** değişkeni; ilgili veri tabanından reel (2010) olarak alınmış ve aynı veri tabanındaki toplam nüfusa oranlanarak kişi başına değerler cinsinden kullanılmıştır. Aynı veri Suudi Arabistan için nominal (USD) olarak alınmış ve ülkenin GSYİH deflatörü kullanılarak reel formda kullanılmıştır. **XM** değişkeni; ülkelerin reel (2010-USD) mal-hizmet ihracat ve ithalat değerleri toplamının aynı veri tabanındaki reel GSYİH (2010-USD) değişkenine oranlanmasıyla elde edilmiştir. Bununla birlikte, Çin ve Suudi Arabistan için aynı veriler nominal (USD) olarak alınmış ve ülkelerin GSYİH deflatörleri kullanılarak reel hale getirilmiştir. **EE** değişkeni; aktif nüfusun ilk, orta ve yükseköğretim kademelerindeki ortalama okullaşma süresi (Barro-Lee; 2012) ve bu üç farklı eğitim kademelerindeki getiri oranları kullanılarak (Psacharopoulos; 1994) kişi başına değerler olarak hesaplanan eğitim endeksinin temsil etmektedir. **PSE** politik istikrar/istikrarsızlık endeksi: kurumsal olmayan ve/veya şiddet içeren yöntemlerle (politik/terörizm) iktidardaki hükümetin dengesiz, işlemez duruma sokulacağı veya devrileceği ihtimaline yönelik toplumsal algılamaları ölçen çeşitli alt göstergeleri içermektedir. Politik istikrar/istikrarsızlık endeksinin standart bir normal dağılım gösterdiği ve politik istikrar/istikrarsızlık skorunun -2.5 ile +2.5 aralığında değişen bir değer aldığı kabul edilmektedir. Politik istikrar/istikrarsızlık endeks değerinin +2.5 skoruna yaklaşması politik istikrarın arttığını gösterirken endeks değerinin -2.5 skoruna yaklaşması ise politik istikrarsızlığın arttığını belirtmektedir. Politik istikrarı ve istikrarsızlığı temsilen kullanılan bu endeksin içeriği ve hesaplama yöntemi hakkında daha kapsamlı bilgi için bakınız: (Kaufmann vd., 2010:1-29). Çalışmada inceleme döneminin 1996 yılı ile başlatılmasında, politik istikrarı ve istikrarsızlığı temsilen kullanılan politika değişkeninin WB veri tabanında 1996 yılından itibaren temin edilebilmesi etkili olmuştur.
- Politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemek üzere kurulan modelin belirlenmesinde ve değişkenlerin seçilmesinde Jong-A-Pin (2009), Aisen ve Veiga (2011), Aisen ve Veiga (2013) çalışmalarından yararlanılmıştır. Çalışmada tanımlı modelin tahmininde Stata 14.00, Gauss 10.0 ve EVIEWS 9.0, paket programları kullanılmıştır.

$$\text{Model: } PCGDP_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 GFCF_{it} + \beta_2 EL_{it} + \beta_3 El_{it} + \beta_4 XM_{it} + \beta_5 PSE_{it} + u_{it} \quad (1)$$

Modelde (α) sabit parametreyi, (β) eğim parametrelerini, (u) hata terimini (i) alt indisi ülkeleri, (t) alt indisi yılı temsil etmektedir. Çalışmada G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkilerini incelemek üzere yukarıda tanımlanan model panel veri analizi metodolojisi kapsamında araştırılmaktadır. Panel veri metodolojisinde serilerin durağanlık durumu önem taşımakta, durağan olmayan serilerle analiz yapıldığında sapmalı t , F ve R^2 test istatistik değerleriyle karşılaşılabilmektedir. Bu nedenle, panel veri çalışmalarında sahte regresyon olgusundan kaçınılabilir ve tutarlı sonuçlar elde edilebilir için öncelikle serilerin durağanlık durumunun incelenmesi gerekmektedir (Tatoğlu, 2013:199). Panel verilerin durağanlığını belirlemek için kullanılacak birim kök testleri, paneli oluşturan birimlerde yatay kesit bağımlılığının olup olmamasına göre birinci ve ikinci nesil şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Birinci ve ikinci nesil panel birim kök testlerinde seriyi oluşturan kesit birimlerin sırasıyla birbirinden bağımsız ve birbirine bağımlı olduğu varsayılmaktadır. Birinci nesil panel birim kök testlerinde seriyi oluşturan kesitlerden birinde meydana gelen şoktan tüm birimlerin eşit olarak etkilendiği varsayılırken, ikinci nesil panel birim kök testlerinde ise seriyi oluşturan kesitlerden birinde meydana gelen şoktan her bir birimin farklı oranlarda etkilendiği kabul edilmektedir. Bu kapsamda, paneli oluşturan birimler arasında YKB'nin bulunması durumunda birinci nesil panel birim kök testleri (Hadri 2000, Levin vd., 2002, Im vd., 2003, Breitung 2005 vb.) tutarlı sonuçlar vermemekte ve YKB'ye izin veren (Taylor ve Sarno 1998, Breuer vd., 2002, Pesaran 2007, Hadri ve Kurozumi, 2012 vb.) ikinci nesil panel birim kök testlerinin kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle, panel verilerde model tahminlerine başlanılmadan önce modeldeki serilerde/modelin eş-bütünleşme denkleminde YKB'nin araştırılması ve analizlerde kullanılacak birim kök ile diğer ardıl testlerin tespit edilmesi gereklilik arz etmektedir. Bu durum dikkate alınmadığında kullanılan testler sapmalı ve tutarsız sonuçlar üretebilmektedir.

Bununla birlikte, panel verilerde yatay kesit bağımsızlığı araştırılırken serinin zaman ve kesit boyutunun birlikte dikkate alınması gerekmektedir. Pesaran vd., (2008) tarafından geliştirilen CD-LM_{adj} testi, serinin zaman boyutunun kesit boyutundan büyük olduğu ($T > N$), küçük olduğu ($T < N$) ve serinin zaman boyutunun kesit boyutuna eşit olduğu ($T = N$) tüm durumlarda kullanılabilir. Nitekim düzeltilmiş CD-LM testi olarak adlandırılan CD-LM_{adj} testinde, test istatistiğine yatay kesitlerin ortalaması (μ_{Tij}) ile varyansı (σ_{Tij}) eklendiğinden test istatistiği bireysel ortalamanın sıfırdan farklı olduğu bütün durumlarda tutarlı sonuçlar verebilmektedir. CD-LM_{adj} test istatistiği eşitlik 2'de yer alan denklem yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$LM_{adj} = NLM^{**} = \sqrt{\frac{2T}{N(N-1)}} \sum_{i=j}^{n-1} \sum_{j=i+1}^n \frac{(T-K) \check{\rho}_{ij}^2 - \mu_{Tij}}{u_{Tij}} \quad (2)$$

CD-LM_{adj} testinde yatay kesit bağımsızlığının varlığı “seride veya modelde yatay kesit bağımlılığı bulunmamaktadır” temel hipotezine karşılık, “seride veya modelde yatay kesit bağımlılığı bulunmaktadır” şeklindeki alternatif hipoteziyle araştırılmaktadır. Asimtotik olarak

standart normal dağılım gösterdiği varsayılan CD-LM_{adj} testinde, temel hipotezin reddedilmesi durumunda seride ve/veya modelde YKB'nin bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Pesaran vd., 2008:105-127). Çalışmada, G-12 ve G-8 gruplarında tanımlı modellerdeki değişkenler ve eş-bütünleşme denklemlerinde yatay kesit bağımlılığının varlığı CD-LM_{adj} testiyle araştırılmakta ve sonuçları Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2: Yatay Kesit Bağımsızlığı Testi Sonuçları

Değişkenler	G-12			G-8		
	CD-LM _{adj} İstatistiği.	L	T	CD-LM _{adj} İstatistiği.	L	T
PCGDP	69.149* [0.000]	2	1	37.18* [0.000]	3	1
GFCF	57.18* [0.000]	3	0	45.92* [0.000]	2	0
EL	68.12* [0.000]	3	1	*25.63 [0.000]	3	1
EE	88.62* [0.000]	1	0	57.72* [0.000]	2	0
XM	40..69* [0.000]	4	1	*29.72 [0.000]	4	1
PSE	53.92* [0.000]	3	1	36.44* [0.000]	3	1
Model	0.619 [0.268]	2	1	0.327 [0.372]	2	1

Not: CD-LM_{adj} test istatistiklerinin önündeki (*) işareti söz konusu değişkenlerde % 1 anlamlılık düzeyinde yatay kesit bağımlılığının olduğunu göstermektedir. Tabloda bulunan "T" sütunundaki "1" değeri ilgili değişken ve modelin sabitli-trendli formda tahmin edildiğini "0" değeri ise sabitli formda tahmin edildiğini belirtmektedir. Tablodaki "L" sütunu değişkenler ve eş bütünleşme denklemleri için Schwarz bilgi kriterleri eşliğinde belirlenen optimal gecikme uzunluklarını ve "[ ]" parantez içindeki değerler ise CD-LM_{adj} test istatistiklerinin olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 2'deki sonuçlar G-12 ve G-8 gruplarında modellerdeki değişkenler açısından incelendiğinde, bütün değişkenlerin CD-LM_{adj} test istatistiği olasılıkların 0.01 değerinden küçük olduğu izlenmektedir. Bu durumda, G-12 ve G-8 gruplarında modellerdeki tüm değişkenler için CD-LM_{adj} testi açısından kurulan temel hipotezler reddedilerek alternatif hipotezler kabul edilmektedir. Tablo 2'deki test sonuçları G-12 ve G-8 gruplarındaki modellerin eş-bütünleşme denklemleri açısından incelendiğinde ise her iki ülke grubunda tanımlı modeller için hesaplanan CD-LM_{adj} test istatistiği olasılıkların 0.05 değerinden büyük olduğu izlenmektedir. Bu durumda, G-12 ve G-8 gruplarında tanımlı modellerin eş-bütünleşme denklemleri için CD-LM_{adj} testi açısından kurulan temel hipotezler kabul edilmekte ve alternatif hipotezler reddedilmektedir. Bu sonuçlar, G-12 ve G-8 gruplarındaki yatay kesit birimler arasında tanımlı modellerdeki değişkenler açısından yatay kesit bağımlılığının bulunduğunu, buna karşılık tanımlı modellerin eş-bütünleşme denklemleri açısından yatay kesit bağımsızlığının olduğunu belirtmektedir.

Tablo 2'deki CD-LM_{adj} test sonuçları G-12 ve G-8 grupları için analizlerin ileri aşamalarında tanımlı modellerdeki değişkenler ve modellerin eş-bütünleşme denklemleri açısından sırasıyla yatay kesit bağımlılığını dikkate alan ve dikkate almayan panel veri analizi yöntemlerinin bir arada kullanılması gerektiğine işaret etmektedir. Bu nedenle, çalışmada iki ülke grubunda tanımlı modellerdeki değişkenlerin durağanlık durumu, Pesaran (2007) tarafından geliştirilen ve YKB'yi dikkate alan CADF (Cross-sectional Augmented Dickey Fuller) ikinci nesil panel birim kök testiyle araştırılmaktadır. Söz konusu teste ilk olarak paneli oluşturan bütün yatay kesitler için CADF test istatistik değerleri hesaplanmakta, akabinde bu

değerlerin aritmetik ortalaması kullanılarak panel geneli için CIPS test (Cross-Sectionally Augmented IPS) istatistikleri bulunmaktadır. $N>T$ ve $N<T$ durumlarında da anlamlı sonuçlar türetebilen CADF test istatistikleri aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$t(N, T) = \frac{\Delta y_i' \overline{M}_i y_{i-1}}{\sigma^2 (\Delta y_i' \overline{M}_i y_{i-1})^{1/2}} \quad (3)$$

Eşitlik 3'te verildiği gibi CADF test istatistik değerleri hesaplandıktan sonra bu değerlerin ortalaması alınarak CIPS istatistik değerleri de aşağıdaki gibi elde edilmektedir.

$$CIPS = N^{-1} \sum_{i=1}^n t(N, T) \quad (4)$$

Hesaplanan CADF ve CIPS test istatistiği değerleri Monte Carlo simülasyonlarıyla oluşturulan kritik tablo değerleriyle karşılaştırılarak durağanlık için hipotezler test edilmektedir. Test sonucunda, hesaplanan CADF ve CIPS test istatistiği değerlerinin kritik tablo değerlerinden mutlak değerce büyük olması halinde temel hipotez (seride birim kök bulunmaktadır) reddedilmekte ve ilgili birim-panel geneli için alternatif hipotez (seride birim kök bulunmamaktadır) kabul edilmektedir (Pesaran, 2007:265-312). Çalışmada G-12 ve G-8 grupları için tanımlanan modellerde kullanılan değişkenlerin durağanlık durumu CIPS Panel Birim Kök testiyle araştırılmakta ve bulguları Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3: CADF Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzeyde	G-12			G-8			
		1. Farklarda	L	T	Düzeyde	1. Farklarda	L	T
PCGDP	-2.29	-3.51*	2	1	-2.02	-3.21*	3	1
GFCF	-2.21	-2.82*	3	0	-2.30	-3.28*	2	0
EL	-2.61	-3.45*	3	1	-1.94	-3.38*	3	1
EE	-1.41	-2.82*	1	0	-1.58	-2.70*	2	0
XM	-2.09	-3.45*	4	1	-2.27	-3.18*	4	1
PSE	-2.55	-3.19*	3	1	-2.41	-2.99**	3	1
CIPS Kritik Tablo Değerleri				0	-2.60	-2.34		
				1	-3.15	-2.88		
					(% 1)	(% 5)		

Not: CIPS istatistiklerinin ötündeki (*) ve (**) işaretleri değişkenlerin sırasıyla % 1 ve % 5 anlamlılık düzeyinde durağan olduklarını belirtmektedir. CADF ve CIPS testlerinde optimal gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterleri eşliğinde belirlenmiş ve CIPS istatistiği kritik tablo değerleri T ve N koşullarına uygun olarak Pesaran (2007) çalışmasından alınmıştır. Tablodaki "T" ve "L" sütunları hakkında Tablo 2'deki açıklamalara bakınız.

Tablo 3'teki sonuçlar analiz edildiğinde, G-12 ve G-8 gruplarında tüm değişkenlerin % 5 anlamlılık düzeyinde seviye değerine durağan olmadıkları izlenmektedir. Bu sonuçlar, seriler için sabitli ya da sabitli+trendli formlardaki CIPS istatistik değerlerinin kritik tablo değerlerinden 0.05 önem seviyesinde mutlak değerce küçük olmasından anlaşılmaktadır. Bu nedenle, her iki ülke grubundaki bütün serilerin birinci farkları alınmış ve tüm serilerin % 1 ile % 5 önem düzeyine göre birinci farklarda durağanlaştığı belirlenmiştir. Bu sonuçlar, değişkenler için sabitli ya da sabitli+trendli formlardaki CIPS istatistiklerinin kritik tablo değerlerinden 0.01 ya da 0.05 önem düzeyinde mutlak değerce büyük olmasından anlaşılmaktadır. Tüm bu sonuçlar, G-12 ve G-8 gruplarında tanımlı modellerdeki tüm değişkenlerin seviye düzeyinde [I(0)] değil ancak birinci farklarda [I(1)] durağan hale geldiklerini göstermektedir.

G-12 ve G-8 grupları için tanımlı modellerde kullanılan tüm değişkenlerin durağanlık koşulunun CADF Panel Birim Kök Testiyle [I(1)] olduğu belirlendikten sonra (sonuçların tutarlılığını tespit etmek üzere) serilerin durağanlık durumu, ayrıca Hadri & Kuruzomi (2012) tarafından geliştirilen panel birim kök testiyle incelenmektedir. Hadri-Kuruzomi (2012) Panel Birim Kök Testi, paneli oluşturan birimler arasındaki yatay kesit bağımlılığını ve seriyi oluşturan ortak faktörlerden kaynaklanan birim kökün varlığını da göz önünde bulundurmaktadır. Hadri-Kuruzomi (2012) Panel Birim Kök Testinde durağanlık analizi; (Z_A^{SPC}) ve (Z_A^{LA}) test istatistikleri kullanılarak seride birim kökün olmadığını belirten H_0 temel hipotezine karşılık, seride birim kökün olduğunu belirten H_1 alternatif hipotezi ile araştırılmaktadır (Hadri & Kurozumi, 2012:31-33). Çalışmada G-12 ve G-8 grupları için tanımlı modellerdeki değişkenlerin durağanlık durumunu tespit etmek üzere koşutlanan Hadri-Kuruzomi (2012) Panel Birim Kök testi sonuçları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4: Hadri-Kuruzomi Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	G-12				T	G-8				T
	Seviye		1. Fark			Seviye		1. Fark		
	Z_A^{SPC}	Z_A^{LA}	Z_A^{SPC}	Z_A^{LA}		Z_A^{SPC}	Z_A^{LA}	Z_A^{SPC}	Z_A^{LA}	
PCGDP	4.66	7.35	-1.06*	-0.82*	0	6.40	5.58	-0.73*	0.39*	1
GFCF	5.86	26.68	-0.59*	-1.03*	0	3.17	4.32	-0.76*	-0.15*	1
EL	13.65	18.26	-0.08*	0.15*	1	15.78	7.21	0.81*	1.40*	1
EE	3.54	2.63	-1.82*	-2.60*	1	5.50	4.52	-1.71*	-2.04*	1
XM	28.22	35.83	0.64*	1.19*	0	2.26	3.03	-0.68*	-0.49*	0
PSE	5.28	18.99	-1.43*	1.13*	1	3.54	3.51	0.60*	1.91*	0

Not: Hadri-Kuruzomi Panel Birim Kök Testinde değişkenlerin optimum gecikme uzunlukları CADF testi sonuçlarına dayalı olarak elde edilmiştir. Değişkenler için hesaplanan test istatistiklerinin önündeki (*) işareti ilgili değişkenin % 5 anlamlılık düzeyine göre durağan olduğunu belirtmektedir. Tablodaki "T" sütünü hakkında Tablo 2'ye bakınız.

G-12 ve G-8 gruplarında tanımlı modellerdeki değişkenler için (Z_A^{SPC}) ve (Z_A^{LA}) test istatistiklerinin verildiği Tablo 3'teki sonuçlar analiz edildiğinde, her iki ülke grubunda bütün serilerin % 5 anlamlılık düzeyi açısından seviyede durağan olmadıkları görülmektedir. Bu sonuçlar, her iki testte de H_0 temel hipotezlerinin 0.05 önem düzeyinde reddedilmesinden anlaşılmaktadır. Bu nedenle, iki ülke grubunda serilerin birinci farkları alınmış ve bütün

değişkenlerinin (Z_A^{SPC}) ve (Z_A^{LA}) test istatistiklerine göre % 5 anlamlılık düzeyinde durağanlaştıkları tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, her iki test istatistiğinde de değişkenler için kurulan H_0 temel hipotezlerinin 0.05 önem düzeyinde kabul edilmesinden anlaşılmaktadır. Yatay kesit bağımlılığını dikkate alan CADF ve Hadri-Kuruzomi Panel Birim Kök testi sonuçları, G-12 ve G-8 gruplarında tanımlı modellerdeki bütün değişkenlerin seviyede durağan olmadıklarını ancak birinci farkları alındığında durağan hale geldiklerini göstermektedir.

Bu sonuçlar, her iki ülke grubunda tanımlı modellerdeki seriler arasında uzun dönemde olması muhtemel eş-bütünleşme ilişkilerinin varlığının araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Nitekim seviyede değil birinci farklarında durağanlaştıkları belirlenen serilerdeki fark alma süreci, serilerde geçmiş dönemlerde meydana gelmiş olabilen kısa süreli geçici şokların etkisini ve bu seriler arasında uzun dönemde olması muhtemel bütünleşik ilişkileri yok edebilmektedir. Bu nedenle, iktisadi seriler durağan olmasalar bile bu serilerin durağan bir bileşimi bulunabilmekte ve bu durum eş-bütünleşme analizleriyle belirlenebilmektedir (Tarı, 2010: 415). YKB'nin bulunmadığı modellerde (Johansen 1988, Pedroni 1999, Kao 1999 vb.) birinci nesil panel eş-bütünleşme testleri tutarlı sonuçlar üretebilirken, eş-bütünleşme denkleminde yatay kesit bağımlılığının varlığı durumunda bu testler sapmasız sonuçlar veremeyebilmektedir. Bu durum, değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkilerinin yatay kesit bağımlılığına izin veren (Westerlund ve Edgerton 2007, Westerlund 2008 vb.) ikinci nesil panel eş-bütünleşme testleriyle incelenmesini gerekli kılmaktadır. Çalışmada, G-12 ve G-8 grupları için tanımlı modellerin eş-bütünleşme denklemlerinde yatay kesit bağımsızlığının olduğu belirlendiğinden, modellerdeki serilerin uzun dönemde eş-bütünleşik olup olmadıkları YKB'yi dikkate almayan Pedroni (1999) ve Kao (1999) Panel Eş-Bütünleşme Testleriyle incelenmekte ve sonuçları Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5: Kao ve Pedroni Panel Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları

Pedroni Panel Eş-Bütünleşme Testi	G-12	G-8
Grup İçi İstatistikler	Test-İstatistiği	Test-İstatistiği
Panel V-İstatistik	-3.247 [0.999]	-2.737 [0.997]
Panel Rho-İstatistik	1.690 [0.955]	1.689 [0.954]
Panel PP-İstatistik	-8.986* [0.000]	-5.193* [0.000]
Panel ADF-İstatistik	-7.819* [0.000]	-4.371* [0.000]
Gruplararası İstatistikler	Test-İstatistiği	Test-İstatistiği
Grup Rho-İstatistik	-2.980 [0.998]	2.314* [0.989]
Grup PP-İstatistik	12.09* [0.000]	-8.172* [0.000]
Grup ADF-İstatistik	-9.204* [0.000]	-7.005* [0.000]
Kao Panel Eş-Bütünleşme Testi	Test-İstatistiği	Test-İstatistiği
ADF	-5.554* [0.000]	-4.291* [0.000]

Not: Pedroni ve Kao Eş-bütünleşme Testlerinde optimal gecikme uzunlukları Schwarz Bilgi Kriteri eşliğinde Bartlett Kernel metodu ve Newey-West yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Pedroni ve Kao Eş-bütünleşme Test istatistikleri sırasıyla sabitli+trendli ve sabitli formlardan elde edilmiştir. Test istatistiklerinin önündeki (*) işareti % 1 önem düzeyine göre modeldeki seriler arasında eş-bütünleşme ilişkisinin olduğunu belirtmektedir. “[ ]” parantez içindeki değerler test istatistiklerinin olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 5'teki Pedroni Panel Eş-Bütünleşme test sonuçları analiz edildiğinde, G-12 ve G-8 gruplarında Grup İçi ve Gruplar Arası test istatistiklerine göre H_0 temel hipotezlerinin (seriler arasında eş-bütünleşme bulunmamaktadır) yedi test istatistiğinin dördünde % 1 önem düzeyinde reddedildiği ve H_1 alternatif hipotezinin (seriler arasında eş-bütünleşme bulunmaktadır) kabul edildiği görülmektedir. Bu durum, Grup İçi ve Gruplar Arası (PP ve ADF) test istatistikleri için hesaplanan olasılık değerlerinin 0.01 önem düzeyinden küçük olmasından anlaşılmaktadır. Benzer bir şekilde, Tablo 5'teki Kao Panel Eş-Bütünleşme test sonuçları incelendiğinde, G-12 ve G-8 gruplarında ADF test istatistiklerine göre H_0 temel hipotezlerinin (seriler arasında eş-bütünleşme bulunmamaktadır) % 1 önem düzeyinde reddedildiği ve H_1 alternatif hipotezinin (seriler arasında eş-bütünleşme bulunmaktadır) kabul edildiği görülmektedir. Bu sonuç, ADF test istatistikleri için hesaplanan olasılık değerlerinin 0.01 önem düzeyinden küçük olmasından anlaşılmaktadır. Pedroni ve Kao Panel Eş-Bütünleşme test sonuçları bir bütün olarak düşünüldüğünde, G-12 ve G-8 grupları için tanımlı modellerdeki değişkenler arasında uzun dönemde eş-bütünleşme ilişkisinin olduğu ve değişkenlerin uzun dönemde benzer trendleri takip etme eğiliminde oldukları anlaşılmaktadır.

G-12 ve G-8 grupları için tanımlı modellerde bulunan seriler arasındaki uzun dönemli ilişkilerin eş-bütünleşme testleriyle saptanmasının ardından, serilerin uzun dönemli katsayılarının nasıl tahmin edilmesinin belirlenmesi gerekmektedir. Çalışmada, G-12 ve G-8 grupları için tanımlı modellerde yatay kesit bağımsızlığı tespit edildiğinden, modellerdeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki uzun dönemli etkilerinin büyüklüğünün YKB'yi dikkate almayan tahmincilerle belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu kapsamda, çalışmada politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkilerinin yönü ve büyüklüğü, FMOLS (Full Modified Ordinary Least Square) regresyon yöntemiyle tahmin edilmektedir.

Pedroni (2000) tarafından geliştirilen FMOLS yöntemi, OLS (Ordinary Least Squares) gibi klasik tahmincilerdeki içsellik, otokorelasyon ve değişen varyans sorunlarının neden olduğu sapmaları düzelterek daha güvenilir/sapmasız sonuçların elde edilmesine olanak sağlamaktadır (Kök vd., 2010:8). Seriyi oluşturan kesitler arasındaki heterojenliğe izin verilen FMOLS yönteminde, sabit ve hata terimi ile bağımsız değişkenlerin farkları arasındaki muhtemel korelasyonun varlığı da dikkate alınmaktadır. Bununla birlikte, FMOLS yönteminde uzun dönemli parametre tahminleri parametrik olmayan uyarlamayla elde edilen bağımlı değişkenin bağımsız değişkenler üzerine regrese edilmesiyle hesaplanmaktadır. Burada FMOLS grup için ortalama uzun dönemli katsayılar, grup tahminlerinin ortalamaları kullanılarak hesaplanmakta ve bunlara karşılık gelen t-istatistikleri asimptotik standart bir normal dağılım göstermektedirler (Kök & Şimşek, 2006:7-8). Pedroni (2000) tarafından geliştirilen grup ortalamalı Panel FMOLS yöntemi eşitlik 5 ve 6'daki panel regresyon modellerine dayalı olarak hesaplanmaktadır;

$$y_{it} = \alpha_{it} + \beta x_{it} + u_{it} \quad (5)$$

$$x_{it} = x_{it-1} + e_{it} \quad (6)$$

Eşitlik 5'teki; (y_{it}) terimi bağımlı değişkeni, (x_{it}) terimi bağımsız değişkenleri ve (x_i) terimi sabit katsayıyı göstermekte ve paneli oluşturan yatay kesitler arasında bağımlılığın bulunmadığı kabul edilmektedir. Eşitlik (5)'te yer alan hata terimleri durağan bir süreci izlediğinden, (y_{it})'nin birinci dereceden bütünlük olması durumunda (y_{it}) ve (x_{it}) arasında uzun dönemli bir eş-bütünlük ilişkisi bulunmaktadır. Böylelikle, β modelde tahmin edilmesi gereken uzun dönemli eş-bütünlük vektörlerini belirtmektedir. Panel FMOLS yönteminde, panel geneli için eş-bütünlük vektörleri hesaplanırken öncelikle eşitlik 6'da yer alan modelin yatay kesitlerin her biri için FMOLS tahminciyle ayrı ayrı tahmin edilmektedir. Paneli oluşturan yatay kesit birimlerin her biri için uzun dönem varyans-kovaryans matrisi hesaplanırken değişen varyans durumunda daha tutarlı sonuçlar veren Newey-West tahmincisinin kullanılmaktadır. Daha sonra, yatay kesit birimlerin her biri için FMOLS tahminciyle elde edilen uzun dönemli eş-bütünlük katsayılarının ortalaması alınarak panel geneli için geçerli olan eş-bütünlük vektörleri bulunmaktadır (Nazlıoğlu, 2010:98-99). Çalışmada G-12 ve G-8 gruplarında, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkilerini incelemek üzere kurulan modeller FMOLS yöntemi kullanılarak tahmin edilmekte ve sonuçları Tablo 6'da sunulmaktadır.

Tablo 6: Uzun Dönemli Eş-Bütünlük Katsayıları: Panel FMOLS Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Bağımlı Değişken: PCGDP			
	G-12		G-8	
	Katsayı	Standart Hata	Katsayı	Standart Hata
GFCF	0.218*	0.015 [0.000]	0.633*	0.092 [0.000]
EL	0.298*	0.311 [0.000]	0.243*	0.036 [0.000]
EE	1.462*	0.048 [0.000]	0.528*	0.018 [0.000]
XM	0.139*	0.013 [0.000]	0.227*	0.036 [0.000]
PSE	0.731*	0.220 [0.001]	-1.063*	0.021 [0.000]
R ²	0.83		0.84	
$\bar{R}^2$	0.81		0.80	

Not: Modeldeki değişkenler için hesaplanan katsayıların önündeki (*) işareti katsayılar ait t-istatistiklerinin % 1 önem düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. “[ ]” parantez içindeki değerler katsayılar ait olasılık değerlerini belirtmektedir.

Tablo 6'daki FMOLS sonuçları tahlil edildiğinde, G-12 ve G-8 gruplarında beklentilerle uyumlu olarak GFCF, EL, EE ve XM şeklindeki açıklayıcı değişkenlerin katsayılarının pozitif yönlü olduğu ve istatistiki olarak % 1 önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinden oluşan G-12 ve G-8 gruplarında çalışma döneminde, fiziksel sermaye birikiminde, eğitim seviyesi dikkate alındığında/ alınmadığında beşeri sermaye birikiminde ve dışa açıklık derecesinde meydana gelen artışların/ iyileşmelerin ekonomik büyümeyi pozitif ve istatistiki açıdan anlamlı bir şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Tablo 6'daki sonuçlar G-12 ve G-8 gruplarında tanımlı modellerdeki GFCF, EL, EE ve XM değişkenleri açısından ayrı ayrı incelendiğinde,

fiziksel-beşeri sermaye birikimi ve dışa açıklık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli ve pozitif yönlü olan etkilerinin büyüklüğünün önemli derecede farklılaştığı izlenmektedir. Bu kapsamda, G-12 grubunda çalışma çağındaki nüfusun eğitim seviyesi dikkate alındığında (EE) ve alınmadığında (EL) beşeri sermaye birikiminin, G-8 grubunda ise fiziksel sermaye birikiminin (GFCF) ve dışa açıklık derecesinin (XM) ekonomik büyüme üzerindeki pozitif yönlü etkilerinin büyüklüğünün çok daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, inceleme döneminde G-12 ve G-8 gruplarında fiziksel-beşeri sermayenin ve dışa açılma derecesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin pozitif yönlü olduğunu göstermekle birlikte, bu ülkelerinin ekonomik büyüme performanslarının sırasıyla daha çok beşeri sermaye birikiminden (özellikle eğitimle donatılan) ve fiziksel sermaye birikiminden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, Tablo 6'daki model sonuçları PSE değişkeni açısından incelendiğinde, G-12 ve G-8 gruplarındaki ülkelerin uzun dönemli ekonomik büyüme performansları üzerindeki etkileri itibarıyla farklılık yaratan asıl unsurların politik istikrar ve istikrarsızlık düzeylerinde olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Tablo 6'daki model sonuçları incelendiğinde, G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrar/istikrarsızlık endeksinin katsayısının sırasıyla pozitif (0.731) ve negatif (-1.063) yönlü olduğu ve istatistiki olarak % 1 önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, G-12 grubundaki ülke ekonomilerinde inceleme dönemindeki siyasal-yönetimsel yapının, ekonomik büyümenin gerektirdiği belirlilik ortamını sağladığını ve ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyebilecek istikrarlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, sonuçlar G-8 grubundaki ülke ekonomilerinde örneklem dönemindeki siyasal-yönetimsel yapının, ekonomik büyümenin gerektirdiği belirlilik ortamını sağlamadığını ve ekonomik büyümeyi negatif yönde etkileyebilecek nispeten istikrarsız bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar çalışmada içerilen politik istikrar/istikrarsızlık endeksinin niteliği açısından değerlendirildiğinde, G-12 ve G-8 gruplarındaki ülkelerde siyasal-yönetimsel açıdan istikrarın ve etkinliğin sağlandığına yönelik kamuoyundaki toplumsal ve siyasal yöndeki algıların ekonomik büyüme açısından sırasıyla olumlu ve olumsuz yönde geliştiğine işaret etmektedir. Tüm bu sonuçlar, inceleme döneminde G-12 ve G-8 grubundaki ülkelerin, uzun vadeli ekonomik büyüme performanslarının ve ekonomik açıdan gelişmişlik seviyelerinin farklılaşmasında fiziksel-beşeri sermaye birikiminin ve dış dünyayla bütünleşme derecelerinin yanında politik açıdan sırasıyla istikrarlı ve istikrarsız bir yapıya sahip olmalarının daha fazla etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkilerinin büyüklüğü belirlendikten sonra, bu etkilerin yönünün nedensellik testleriyle incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada, tanımlı modellerdeki değişkenlerde YKB bulunduğundan, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin yönünün belirlenmesinde YKB'yi dikkate alan testlerin kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, politik istikrar/istikrarsızlık ve ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki uzun dönemli nedensellik ilişkilerinin yönü yatay kesit bağımlılığını göz önünde bulunduran Panel Fisher Nedensellik testiyle araştırılmaktadır. Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) tarafından geliştirilen Panel Fisher Nedensellik testinde, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkileri, "seriler arasında nedensellik ilişkisi bulunmamaktadır" şeklindeki temel hipotezle araştırılmaktadır. Test sonucunda Fisher İstatistiğine ait olasılık değeri (% 5 önem düzeyinde) 0.05'ten küçük olduğunda (test istatistik

değeri kritik tablo değerlerinden büyük olduğunda) temel hipotez % 5 anlamlılık düzeyinde reddedilmekte ve alternatif hipotez kabul edilmektedir. Bu durumda, modeldeki değişkenler arasında nedensellik ilişkilerinin olduğuna karar verilmektedir (Emirmahmutoğlu & Köse, 2011:870-876). Çalışmada, G-12 ve G-8 grupları için tanımlı modellerdeki politik istikrar/istikrarsızlık ve ekonomik büyüme değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkileri Panel Fisher Nedensellik testiyle incelenmekte ve sonuçları Tablo 7’de sunulmaktadır.

Tablo 7: Panel Fisher Nedensellik Testi Sonuçları

	PCGDP → PSE		PSE → PCGDP	
	Fisher İstatistiği	L	Fisher İstatistiği	L
G-12	35.18* [0.005]	4	40.72** [0.017]	4
G-8	28.94** [0.024]	4	26.61** [0.044]	3

Not: Tablodaki L sütunu değişkenler için Akaike Bilgi Kriteri eşliğinde seçilen uygun gecikme uzunluklarını ve “[ ]” köşeli parantez içindeki değerler Fisher İstatistiğine ait 10.000 tekrarlı bootstrap dağılımından elde edilen olasılık değerlerini göstermektedir. Fisher test istatistiklerinin önünde bulunan (*) ve (**) işaretleri sırasıyla değişkenler arasında % 1 ve % 5 önem düzeyine göre bir nedensellik ilişkisinin bulunduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 7’deki Panel Fisher Nedensellik test sonuçları incelendiğinde, G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrar/istikrarsızlık endeksi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu görülmektedir. Bu durum, G-12 ve G-8 gruplarında PCGDP ve PSE değişkenleri için hesaplanan Fisher istatistiklerine ait olasılık değerlerinin 0.01 veya 0.05 önem düzeyinden küçük olmasından anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, G-12 grubundaki ekonomilerde politik istikrar ve G-8 grubundaki ekonomilerde ise politik istikrarsızlık ile ekonomik büyümenin karşılıklı olarak birbirlerini uyardıklarını ve karşılıklı olarak etkileşim içerisinde olduklarını ortaya koymaktadır.

4. Sonuç

Bilindiği üzere, politik istikrar ekonomik büyümenin gerektirdiği belirlilik ortamını sağlayarak, iktisadi karar birimlerinin geleceği tahmin edebilme yeteneklerinin gelişmesine ve uzun vadeli-kalıcı ekonomik faaliyetlere yönelmelerine katkıda bulunmaktadır. Buna karşılık, politik istikrarsızlık geleceğin öngörülmesindeki mevcut belirsizliği daha da derinleştirerek, iktisadi karar birimlerinin görüş mesafesini kısaltmakta ve uzun vadede etkileri olmayan kararlar almalarına neden olmaktadır. Bu yönüyle, politik istikrar ekonomik büyümenin sağlanması ve özellikle sürdürülebilir kılınması için gerekli stabil ortamı sağlarken, politik istikrarsızlık ekonomik büyümenin potansiyelini sınırlamakta ve/veya sürdürülebilir kılınmasını engellemektedir. Bu durum, politik istikrarı ileri demokrasiden mutlak otokraziye kadar bütün politik rejimlerde sağlanması gereken bir özellik haline getirmekte ve politik istikrarın/istikrarsızlığın ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelişmişlik düzeyi farklılıklarını açıklamakta önemli bir faktör olabileceğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri farklı politik rejim tiplerine sahip olan ve ekonomik açıdan dünyanın en büyük ilk 20 ekonomisi arasında gösterilen ülkeleri üzerinde 1996-2015 dönemi için panel veri analizi metodolojisiyle ampirik olarak incelenmektedir. Bununla birlikte çalışmada, politik istikrarın/istikrarsızlığın

ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin daha tutarlı bir şekilde incelenebilmesi ve sonuçlar üzerinden karşılaştırma yapılabilmesi için söz konusu bu 20 ekonomi ekonomik açıdan gelişmiş G-12 ve gelişmekte olan G-8 ülkeleri olarak iki alt grupta analizlerde içerilmişlerdir. Bu yönüyle çalışmada, G-12 ve G-8 gruplarında yer alan ülkelerin uzun vadeli ekonomik büyüme performanslarının ve ekonomik açıdan gelişmişlik düzeylerinin farklılaşmasında politik istikrarın/istikrarsızlığın etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada, G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli etkilerini incelemek üzere fiziksel-beşeri sermaye birikimi ve dışa açıklık oranı kontrol değişkenleriyle birlikte kurulan modeller, yatay kesit bağımlılığını dikkate alan panel veri metodolojisi kapsamında tahmin edilmektedir. Çalışma sonucunda, G-12 ve G-8 grupları için tanımlanan modellerden elde edilen teorik ve ampirik literatürdeki çalışmalarla uyumlu olduğu belirlenen sonuçları şu şekilde özetlemek mümkündür.

Çalışma döneminde gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinden oluşan G-12 ve G-8 gruplarında, fiziksel sermaye birikiminde, eğitim seviyesi dikkate alındığında/ alınmadığında beşeri sermaye birikiminde ve dışa açıklık derecesinde meydana gelen artışların/ iyileşmelerin ekonomik büyümeyi pozitif ve istatistiki açıdan anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Bununla birlikte, çalışmada fiziksel-beşeri sermaye birikimi ve dışa açıklık göstergelerinin ekonomik büyüme üzerindeki uzun dönemli ve pozitif yönlü olan etkilerinin büyüklüğünün G-12 ve G-8 grupları açısından önemli ölçüde farklılaştığı belirlenmiştir. Bu kapsamda, G-12 grubunda çalışma çağındaki nüfusun eğitim seviyesi dikkate alındığında ve alınmadığında beşeri sermaye birikiminin, G-8 grubunda ise fiziksel sermaye birikiminin ve dışa açıklık derecesinin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif yönlü etkilerinin büyüklüğünün daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, inceleme döneminde G-12 ve G-8 gruplarında fiziksel-beşeri sermayenin ve dışa açılma derecesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin pozitif yönlü olduğunu göstermekle birlikte, bu ülkelerinin ekonomik büyüme performanslarının sırasıyla daha çok beşeri sermaye birikiminden (özellikle eğitimle donatılan) ve fiziksel sermaye birikiminden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, inceleme döneminde G-12 ve G-8 gruplarındaki ülkelerin uzun dönemli ekonomik büyüme performansları üzerindeki etkileri itibarıyla farklılık yaratan asıl unsurların politik istikrar ve istikrarsızlık düzeylerinde olduğu belirlenmiştir. Nitekim çalışmada G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrar/istikrarsızlık endeksinin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin sırasıyla pozitif ve negatif yönlü olduğu ve istatistiki açıdan anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, G-12 grubundaki gelişmiş ülke ekonomilerinde inceleme dönemindeki siyasal-yönetimsel yapının, ekonomik büyümenin gerektirdiği belirlilik ortamını sağladığını ve ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkileyebilecek istikrarlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, sonuçlar G-8 grubundaki gelişmekte olan yükselen piyasa ekonomilerinde örneklem dönemindeki siyasal-yönetimsel yapının, ekonomik büyümenin gerektirdiği belirlilik ortamını nispeten sağlamadığını ve ekonomik büyümeyi negatif yönde etkileyebilecek istikrarsız bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçlar çalışmada içerilen politik istikrar/istikrarsızlık endeksinin niteliği açısından değerlendirildiğinde, G-12 ve G-8 gruplarındaki ülkelerde siyasal-yönetimsel açıdan istikrarın ve etkinliğin sağlanıp sağlanmadığına yönelik kamuoyundaki toplumsal ve siyasal yöndeki algıların ekonomik büyüme açısından sırasıyla olumlu ve olumsuz yönde geliştiğine işaret etmektedir.

Diğer taraftan, G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrar/istikrarsızlık endeksinin ekonomik büyüme üzerindeki sırasıyla pozitif/negatif yönlü ve istatistiki açıdan anlamlı olan etkilerinin büyüklüğü çalışmada değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin yönü itibarıyla de doğrulanmaktadır. Bu kapsamda, G-12 ve G-8 gruplarında politik istikrar/istikrarsızlık endeksi ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, G-12 grubundaki ekonomilerde politik istikrar ve G-8 grubundaki ekonomilerde ise politik istikrarsızlık ile ekonomik büyümenin karşılıklı olarak birbirlerini uyardıklarını ve karşılıklı olarak etkileşim içerisinde olduklarını göstermektedir. Tüm bu sonuçlar, inceleme döneminde G-12 ve G-8 grubundaki ülkelerin, uzun vadeli ekonomik büyüme performanslarının ve ekonomik açıdan gelişmişlik düzeylerinin farklılaşmasında fiziksel-beşeri sermaye birikiminin ve dış dünyayla bütünleşme derecelerinin yanında politik açıdan sırasıyla istikrarlı ve istikrarsız bir yapıya sahip olmalarının daha fazla etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Elbette bu sonuçlar, içsel büyüme teorilerinde belirtildiği üzere ülkeler arasındaki ekonomik büyüme ve gelişmişlik düzeyi farklılıklarını açıklamakta kullanılabilecek diğer değişkenlerin sabit olduğu varsayımı altında geçerli olmaktadır.

Bu kapsamda, gelişmekte olan ülkelerden oluşan G-8 grubundaki ekonomilerde yüksek oranlı ve sürdürülebilir büyüme performanslarının yakalanabilmesinde ve böylelikle G-12 grubundaki ülkelerle aralarındaki gelişmişlik düzeyi farklılıklarının bir ölçüde azaltılabilmesinde siyasal-yönetimsel yapıda istikrarın sağlanması gereklilik arz etmektedir. Nitekim çalışmanın bulguları ülke ekonomilerinde siyasal-yönetimsel açıdan sağlanan istikrarın uzun dönemde sürdürülebilir ekonomik büyüme performanslarının yakalanabilmesi ve refah düzeyinin artırılabilmesi üzerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu bağlamda, G-8 grubundaki ülkelerde siyasal-yönetimsel yapıda içsel faktörlerin neden olduğu belirsizlik ve istikrarsızlık yaratan politik unsurların tespit edilmesi ve gerekli yasal düzenlemelerle bu kısıtların ortadan kaldırılması gerekmektedir. G-8 grubundaki ülkelerde demokrasi ve uzlaşma kültürünün içselleştirilmesi ve politik kurumların belirsizlik kaynağı olmaktan çıkarılıp güven tesis edecek yönde yeniden yapılandırılmasıyla birlikte, G-12 ve G-8 grubundaki ülkelerin ekonomik açıdan birbirlerine belli bir ölçüde yakınsamaları da mümkün olabilecektir. Aksi halde, çalışma döneminde iki ülke grubu arasında politik istikrar/istikrarsızlık ve büyüme ilişkileri ile gelişmişlik düzeyi açısından mevcut olan farklılıkların ileriki süreçlerde de yakın olacağı şimdiden olası görünmektedir. Diğer yandan, politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini tespit etmek için ileriki tarihlerde yapılacak ampirik çalışmalarda, endeks şeklinde türetilen farklı politika değişkenlerinin kullanılmasının ve gelişmişlik düzeyi farklılıklarının dikkate alındığı ülke gruplarında çalışılmasının bu konudaki literatürün gelişimine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Kaynakça

- Abdiweli, M. A. (2001). Political instability, policy uncertainty, and economic growth: An empirical investigation. *Atlantic Economic Journal*, 29(1), 87-106.
- Aisen, A. & Veiga, F. J. (2011). How does political instability effect economic growth. International Monetary Fund, IMF Working Paper No: 12.
- Aisen, A., & Veiga, F. J. (2013). How Does political instability affect economic growth?. *European Journal of Political Economy*, 29, 151-167.

- Alesina, A., & Rodrik, D., (1994). Distributive politics and economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 109(2), 465-490.
- Alesina, A., & Perotti, R. (1996). Income distribution, political stability and investment. *European Economic Review*, 40(6), 1203-1228.
- Alesina, A., Özler, S., Roubini, N. & Swagel, P. (1996). Political stability and economic growth, *Journal of Economic Growth*, 1(2), 189-211.
- Arslan, Ü. (2011). Siyasi istikrarsızlık ve ekonomik performans: Türkiye örneği. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 73-80.
- Asteriou, D., & Price, S. (2001). Political instability and economic growth: UK time series evidence. *Scottish Journal of Political Economy*, 48(4), 383-399.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106 (2), 407-444.
- Barro, R. J., & Lee, J. W. (1993). Losers and winners in economic growth. *The World Bank Economic Review*, 7(1), 267-298.
- Barro, J. Robert, & Lee, J. W. (1994). *Sources of economic growth*. Canegie Rochester Conference Series on Public Policy, North-Holland, 40, 1-46.
- Bashir, M., & Xu, C. (2014). Impact of political freedom, economic freedom and political stability on economic growth. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 5(22), 59-67.
- Berber, M. (2011). *İktisadi büyüme ve kalkınma: büyüme teorileri ve kalkınma ekonomisi*. 4. Baskı, Trabzon: Derya Kitapevi.
- Berthélemy, J. C., Kauffmann, C., Renard, L., & Wegner, L. (2002). Political instability, political regimes and economic performance in african countries. *Unpublished Paper Prepared for African Development Bank, African Economic Outlook, Paris*.
- Bildirici, M. (2004). Political instability and growth: an econometric analysis of Turkey, Mexico, Argentina and Brazil, 1985-2004. *Applied Econometrics and International Development*, 4(4), 5-26.
- Breitung, J. (2005). A parametric approach to the estimation of cointegration vectors in panel data. *Econometric Reviews*, 24(2), 151-173.
- Breuer, J. B., Mcnown, R. & Wallace, M. (2002). Series specific unit root tests with panel data. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 64(5), 527-546.
- Cangir, N. (2012). *Politik istikrarsızlık ve makroekonomik performans ilişkisi: Türkiye örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Carmignani, F. (2003). Political instability, uncertainty and economics. *Journal of Economic Surveys*, 17(1), 1-54.
- Chen, B., & Feng, Y. (1996). Some political determinants of economic growth: theory and empirical implications. *European Journal of Political Economy*, 12, 609-627.
- Collier, P. (1999). On the economic consequences of civil war. *Oxford Economic Papers*, 51, 163-83.

- Devereux, M. B., & Wen, J. (1997). Political instability, capital taxation and growth. *European Economic Review*, 42, 1635- 1651.
- Easterly, W., & Levine, R. (1997). Africa's growth tragedy: policies and ethnic divisions. *The Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1203-1250.
- Easterly, W., & Rebelo, S. (1993). Fiscal policy and economic growth. *Journal of Monetary Economics*, 32, 417-458.
- Easterly, W., Kremer, M., Pritchett, L., & Summers, L. H. (1993). Good policy or good luck?. *Journal of Monetary Economics*, 32(3), 459-483.
- Emirmahmutoğlu, F. & Köse N. (2011). Testing for granger causality in heterogeneous mixed panels. *Economic Modelling*, 28(3), 870-876.
- Fosu, A. K. (1992). Political instability and economic growth: Evidence from Sub-Saharan Africa. *Economic Development and Cultural Change*, 40(4), 829-841.
- Ghate C., Vu Le, Q., & Zak, P. J. (2003) Optimal fiscal policy in an economy facing socio-political instability. *Review of Development Economics*, 7(4), 583-598.
- Grilli, V., Masciandaro, D., & Tabellini, G. (1991). Political and monetary institutions and public financial policies in the industrial countries. *Economic Policy*, 6(13), 341-392.
- Gurgul, H., & Lach, Ł. (2012). Political instability and economic growth: evidence from two decades of transition in cee. Munich Personal RePEc, MPRA Paper No: 37792, Archive Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/37792/>.
- Gür, T. H. & Akbulut, H. (2012). Gelişmekte olan ülkelerde politik istikrarın ekonomik büyüme üzerine etkisi. *Sosyo-Ekonomi*, 1, 281-300.
- Gyimah-Brempong, K., & Camacho, S. M. D. (1998). Political instability, human capital, and economic growth in Latin America. *The Journal of Developing Areas*, 32(4), 449-466.
- Hadri, K. (2000). Testing for stationarity in heterogeneous panels. *Econometrics Journal*, 3, 148-161.
- Hadri, K., & Kurozumi, E. (2012). A simple panel stationarity test in the presence of serial correlation and a common factor. *Economics Letters*, 115, 31-34.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74.
- Isham, J., Kaufmann, D., & Pritchett, L. (1997). Civil liberties, democracy, and the performance of government projects. *The World Bank Economic Review*, 11(2), 219-42.
- Jaouadi, S., Lamia A., & Azza Z. (2014). Political instability and growth: case of the developing countries. *International Journal of Social Science Research*, 2(1), 19-28.
- Johansen, S. (1988). Statistical analysis of cointegration vectors. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12(2), 231-254.
- Jong-A-Pin, R. (2009). On the measurement of political instability and its impact on economic growth. *European Journal of Political Economy*, 25, 15-29.
- Kao, C. (1999). Spurious regression and residual-based tests for cointegration in panel data. *Journal of Econometrics*, 90(1), 1-44.

- Karahan, H. & Karagöl, Erdal T. (2014). Ekonomik performansın temel taşı: siyasi istikrar. *SETA Perspektif*, 41, 1-5.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2010). *The worldwide governance indicators methodology and analytical issues*. The World Bank Development Research Group Macroeconomics and Growth Team, Policy Research Working Paper No: 5430.
- Knack, S., & Keefer P. (1995). Institutions and economic performance: cross country tests using alternative institutional measures. *Economics & Politics*, 7(3), 207-227.
- Kormendi, Roger C., & Meguire, Philip G. (1985). Macroeconomic determinants of growth: cross-country evidence. *Journal of Monetary Economics*, 16(2), 141-163.
- Kök, R. & Şimşek, N. (2006, Eylül). *Endüstri İçi dış ticaret, patentler ve uluslararası teknolojik yayılma*. Türkiye Ekonomi Kurumu Uluslararası Ekonomi Konferansı, Ankara.
- Kök, R., İspir, M. S., & Arı, A. A. (2010). Zengin ülkelere az gelişmiş ülkelere kaynak aktarma mekanizmasının gerekliliği ve evrensel bölüşüm parametresi üzerine bir deneme. Erişim Tarihi: 11.10.2016, http://kisi.deu.edu.tr/recep.kok/Zengin_ispir.pdf.
- Küçüker, C. (2003). *Türkiye İktisat Kongresi büyüme stratejileri çalışma grubu*. Discussion paper. Turkish Economic Association, No. 2003/5.
- Landau, D. (1986). Government and economic growth in the less developed countries: an empirical study for 1960-1980. *Economic Development and Cultural Change*, 35(1), 35-75.
- Lensink, R., Hermes, N., & Murinde, V. (2000). Capital flight and political risk. *Journal of International Money and Finance*, 19,73-92.
- Levin, A., Lin, C. F., & Chu, C. S. J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108 (1), 1-24.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
- Murphy, K., Sleifer, A. & Vishny, R. (1991). The allocation of talent: Implications for growth. *Quarterly Journal of Economics*, 106, 503-530.
- Nazlıoğlu, Ş. (2010). *Makro iktisat politikalarının tarım sektörü üzerindeki etkileri: gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir karşılaştırma*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- Okafor, G. (2015). The impact of political instability on the economic growth of ecowas member countries. *Defence and Peace Economics*, 1-22.
- Parlakayıldız, F. M. (2015). Makro ekonomik ve politik istikrarsızlığın ekonomik performans üzerine etkisi: Latin Amerika örneği. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(2), 1.11.
- Pedroni, P. (1999). Critical values for cointegration tests in heterogeneous panels with multiple regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(1), 653-670.
- Perotti, R. (1996). Growth, income, distribution and democracy: What the data say?. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 149-187.
- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22(2), 265-312.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. & Yamagata, T. (2008). A bias adjusted lm test of error cross section independence. *The Econometrics Journal*, 11(1), 105-127.

- Sala-i Martin, Xavier X. (1997). *I just run four million regressions*. NBER Working Paper, No: 4186.
- Seonjou, K., & Meernik, J. (2005). Civil war destruction and prospects for economic growth. *Journal of Politics*, 67(1), 88-109.
- Şanlısoy, S. (2010). Politik istikrarsızlık-ekonomik süreç politikaları etkileşimi. *Sosyoekonomi*, 13(13), 192-214.
- Şanlısoy, S., & Kök, R. (2010). Politik istikrarsızlık ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği (1987-2006). *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 101-125.
- Tarı, R. (2010). *Ekonometri*. 6. Baskı. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Tatoğlu, F. Y. (2013). *İleri panel veri analizi-stata uygulamalı*. 2. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Taylor, M. P., & Sarno, L. (1998). The behavior of real exchange rates during the post-bretton woods period. *Journal of International Economics*, 46(2), 281-312.
- Telatar, F. (2003). Türkiye’de politika değişkenliği ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkileri. *İşletme ve Finans*, 211, 71-91.
- Uddin, M. A., & Masih, M. (2016). *War and peace: Why is political stability pivotal for economic growth of oic countries?*. Munich Personal RePEc, MPRA Paper No: 71678. Archive Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/71678/>.
- Westerlund, J. & Edgerton, D. L. (2007). A panel bootstrap cointegration test. *Economics Letters*, 97(3), 185-190.
- Westerlund, J. (2008). Panel cointegration tests of the fisher effect. *Journal of Applied Econometrics*, 23(2), 193-233.
- Younis, M., Lin, X. Xiao., Sharahili, Y., & Selvarathinam, S. (2008). Political stability and economic growth in asia. *American Journal of Applied Sciences*, 5(3), 203-208.